

Het 'International Tobacco Control Policy Evaluation Project' ITC nationaal rapport Nederland

RESULTATEN VAN METING 1-8 (2008-2014)

SEPTEMBER 2015

NEDERLANDSTALIGE SAMENVATTING

Het bevorderen van een op wetenschap gebaseerde aanpak van de wereldwijde tabaksepidemie

International Tobacco Control
Policy Evaluation Project

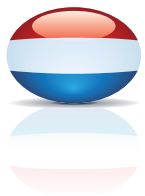

caphri

 Maastricht University

Resultaten van het ITC-onderzoek in Nederland, meting 1-8
Nederlandstalige samenvatting

2008-2014

Aanbevolen citeerwijze

ITC Project (September, 2015). *ITC nationaal rapport Nederland. Resultaten van meting 1-8 (2008-2014). Nederlandstalige samenvatting*. Universiteit van Waterloo, Waterloo, Ontario, Canada.

Een volledige versie van het *ITC nationaal rapport Nederland (2008-2014)* is beschikbaar via de website van het ITC Project: www.itcproject.org.

NEDERLANDSTALIGE SAMENVATTING

ACHTERGROND

Het WHO-Kaderverdrag inzake tabaksontmoediging (FCTC-verdrag) is 's werelds eerste internationale verdrag op het gebied van de volksgezondheid. Het verplicht de (tot op heden) 180 verdragspartijen om bewezen effectieve tabaksontmoedigingsmaatregelen te implementeren om de tabaksconsumptie en de blootstelling aan tabaksrook te verminderen. Inmiddels is het tien jaar geleden dat het verdrag in Nederland in werking is getreden – de Nederlandse overheid ondertekende het verdrag in juni 2003 en ratificeerde het in januari 2005. Dit rapport evalueert de effectiviteit van de implementatie van het FCTC-verdrag in Nederland. De resultaten zijn gebaseerd op onderzoek dat is uitgevoerd door het *International Tobacco Control Policy Evaluation Project* (ITC Project). Dit is een internationaal vergelijkend cohortonderzoek dat wordt uitgevoerd in 22 landen en dat bedoeld is om de effecten van tabaksontmoedigingsmaatregelen op rokers, in de loop der tijd, in kaart te brengen. Tussen 2008 en 2014 zijn in Nederland zeven metingen verricht van de volledige cohort (ongeveer 2.000 jonge en volwassen rokers, die ouder dan 15 jaar waren tijdens de eerste meting)ⁱ. De Nederlandse ITC-vragenlijst werd ontwikkeld door een internationaal onderzoeksteam uit Canada (Universiteit van Waterloo) en Nederland (STIVORO (activiteiten inmiddels beëindigd), de Universiteit Maastricht (CAPHRI) en de Universiteit van Amsterdam (ASCoR)).

De Nederlandse ITC-gegevens die over een periode van zes jaar zijn verzameld, laten zien dat op sommige terreinen sprake is van vooruitgang, maar de onderzoeksresultaten maken ook duidelijk dat de Nederlandse overheid meer zou moeten doen om het tabaksontmoedigingsbeleid te versterken en te voldoen aan haar verplichtingen als FCTC-verdragspartij. De resultaten van het ITC Project in Nederland wijzen op een aantal specifieke mogelijkheden voor de Nederlandse overheid om de belangrijkste vermijdbare doodsoorzaak in Nederland aan te pakken, nu het tweede decennium van de implementatie van het FCTC-verdrag is aangebroken.

Prijs- en belastingmaatregelen voor tabaksproducten

Het substantieel verhogen van de accijnzen op en prijzen van tabaksproducten wordt internationaal erkend als één van de meest effectieve maatregelen om de tabaksconsumptie te verminderen. In de afgelopen jaren hebben accijnsverhogingen op sigaretten en shag bijgedragen aan een verminderde betaalbaarheid van tabaksproducten in Nederland. Tegelijkertijd laten vergelijkingen met rokers in andere ITC-landen zien dat relatief weinig Nederlandse rokers de prijs van tabaksproducten benoemen als een reden om te stoppen met roken. Ook het percentage rokers dat aangeeft vaak na te denken over hoeveel geld zij uitgeven aan roken is in Nederland lager dan in andere ITC-landen. Hoewel de accijns op shag verschillende keren is verhoogd sinds 2008, bestaat er nog steeds een prijsverschil tussen sigaretten en shag. Hierdoor wordt het relatief hoge gebruik van shag onder Nederlandse rokers – het op één na hoogste gebruik onder 12 ITC-landen met een (middel)hoog inkomen – nog steeds gestimuleerd: 82% van de shagrokers geeft aan dat de goedkopere prijs een reden is voor het gebruik van shag.

Hoewel het percentage rokers dat aangeeft in de laatste zes maanden tabak te hebben gekocht buiten Nederland (echter binnen de Europese Unie) tussen 2008 en 2014 significant is gestegen, blijft de frequentie van deze grensoverschrijdende aankopen laag: bij de verschillende metingen, gaf de overgrote meerderheid van de over de grens kopende rokers aan dat zij dergelijke aankopen slechts eens of een paar keer deed in de afgelopen zes maanden.

i. In totaal zijn acht metingen uitgevoerd, maar de tweede meting betrof slechts een deelsteekproef van ongeveer een-derde van het cohort van de eerste meting en is niet verwerkt in dit rapport.

Aanbevelingen

1. Er moeten verdere stappen worden gezet om de totale accijnzen op tabaksproducten, in overeenstemming met de doelstelling van de Wereldgezondheidsorganisatie, te verhogen tot ten minste 70% van de verkoopprijs. Tevens moet het prijsvoordeel van shag teniet worden gedaan, om substitutie naar goedkopere producten te voorkomen en het beginnen met roken onder jongeren terug te dringen.
2. Zorg ervoor dat de betaalbaarheid van tabaksproducten verder wordt teruggebracht door middel van voor inflatie en inkomensveranderingen gecorrigeerde accijnsverhogingen.
3. Pleit op het niveau van de Europese Unie voor hogere minimumaccijnzen en minimum accijnspercentages om de prijsverschillen tussen de verschillende lidstaten te beperken en op deze manier een bijdrage te leveren aan een afname van de grensoverschrijdende aankopen van tabaksproducten.

Rookvrije openbare ruimtes

Rookverboden zijn wereldwijd de meest gebruikte tabaksontmoedigingsmaatregel. Dergelijke wetgeving is van cruciaal belang voor de bescherming van het publiek tegen de schade van meeroken en voor het veranderen van sociale normen en attitudes over roken. Nederland heeft echter geen gelijke tred kunnen houden met veel andere landen en met het FCTC-verdrag, dat vraagt om een volledig rookverbod zonder uitzonderingen binnen openbare gebouwen en, naar gelang het geval, op andere openbare plaatsen. Hoewel er sinds de introductie van het rookverbod voor de horeca in 2008 veel vooruitgang is geboekt in relatie tot rookvrije restaurants, blijft de rookprevalentie in cafés een punt van zorg. Tijdens de laatste meting (2014) gaf meer dan één-derde (38%) van de rokers aan dat er gerookt werd toen zij de laatste keer in een café waren. Het besluit uit oktober 2014 tot herinvoering van het rookverbod in de kleine horeca vormt een stap in de juiste richting. Omdat rookruimten nog steeds zijn toegestaan, blijven de Nederlandse rookverboden echter tekortschieten in de uitvoering van de richtlijnen bij artikel 8 van het FCTC-verdrag. Als gevolg hiervan wordt het publiek nog steeds blootgesteld aan de gezondheidsrisico's van meeroken. Resultaten van ITC-onderzoek in Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk, Australië, Canada en andere landen laten zien dat het roken in alle horecagelegenheden vrijwel geheel kan worden uitgebannen door middel van sterk gehandhaafde en volledige rookverboden in combinatie met effectieve voorlichtingscampagnes.

Aanbevelingen

4. Versterk de huidige rookvrije wetgeving door de uitzondering voor rookruimten ongedaan te maken, in overeenstemming met de richtlijnen bij artikel 8 FCTC, die vragen om 100% rookvrije openbare ruimten.
5. Maak gebruik van krachtige voorlichtings- en handhavingsactiviteiten om het publiek bewust te maken van de schadelijkheid van meeroken en de voordelen van een volledig rookverbod, alsmede om de naleving van het rookverbod verder te versterken.

Gezondheidswaarschuwingen op tabaksverpakkingen

Gezondheidswaarschuwingen op tabaksverpakkingen zijn een goedkoop middel met een groot bereik om rokers voor te lichten over de schadelijkheid van tabaksconsumptie. Hoewel Nederland in 2002 het eerste EU-land was dat de tekstuele waarschuwingen uit de Europese Tabaksproductenrichtlijn (TPD) 2001/37/EC verplicht stelde (op 30% van de voorzijde en 40% van de achterzijde van sigaretten- en shagverpakkingen), zijn deze waarschuwingen niet aangepast voor of tijdens de zesjarige periode van ITC-onderzoek. De resultaten van het ITC-onderzoek tonen de lage effectiviteit en het afnemende resultaat van de gezondheidswaarschuwingen. Het aandeel rokers dat rapporteerde in de afgelopen maand (zeer) vaak de gezondheidswaarschuwingen op sigarettenpakjes of verpakkingen van shag te hebben opgemerkt, daalde van 25% in 2008 tot 13% in 2014 – het laagste percentage van 19 ITC-landen. Ook had Nederland in 2014 het laagste percentage rokers dat rapporteerde dat de gezondheidswaarschuwingen er in (tamelijk) grote mate voor zorgden dat zij gingen nadenken over de risico's van het roken. De aanstaande grafische gezondheidswaarschuwingen op 65% van de voor- en achterzijde van tabaksverpakkingen zullen de Nederlandse wet- en regelgeving in overeenstemming brengen met de vereisten van artikel 11 van het FCTC-verdrag en zullen het bewustzijn over de schadelijkheid van (mee)roken vergroten en de sociale normen ten aanzien van tabaksconsumptie veranderen.

Ervaringen uit Australië laten zien dat neutrale verpakkingen (*plain packaging*) bijdragen aan een verdere verbetering van de waarneembaarheid van de gezondheidswaarschuwingen en aan een verminderde aantrekkingskracht van tabaksverpakkingen. Bovendien was het draagvlak onder Australische rokers voor deze maatregel bijna verdubbeld binnen zes maanden na de invoering van neutrale verpakkingen.

Aanbeveling

6. Overweeg verdere stappen om het effect van de aankomende grafische gezondheidswaarschuwingen te versterken door de invoering van neutrale verpakkingen; een maatregel die wordt aanbevolen in de richtlijnen bij artikel 11 en artikel 13 van het FCTC-verdrag en die reeds is ingevoerd in Australië (2012), zal worden ingevoerd in Ierland en het Verenigd Koninkrijk, en serieus wordt overwogen in verschillende andere landen, zoals Frankrijk en Noorwegen.

Voorlichting en bewustwording

De onderzoeksresultaten weerspiegelen het gebrek aan duurzame financiering voor massamediale voorlichtingscampagnes in Nederland. Tijdens alle metingen gaf slechts een kleine minderheid van de rokers (ongeveer één op tien) aan dat zij in de laatste zes maanden (zeer) vaak reclame of informatie over de gevaren van roken of over stoppen met roken had gezien. De impact van de bezuinigingen op voorlichtingscampagnes en van de zwakke gezondheidswaarschuwingen vindt zijn weerslag in de tolerante maatschappelijke houding ten opzichte van roken en de verontrustende gaten in de kennis van Nederlandse rokers over de schadelijkheid van mee(roken). Hoewel het percentage rokers dat aangaf het (helemaal) eens te zijn met de stelling dat de samenleving het roken afkeurt, is gestegen tussen 2008 en 2014, neemt Nederland nog steeds de laatste positie in van negen hoge inkomens landen binnen het ITC-onderzoek. In 2014 had slechts 21% van de Nederlandse rokers een negatieve mening over roken; het op één na laagste percentage onder 13 ITC-landen met een (middel)hoog inkomen.

Hoewel ook de kennis van rokers over specifieke gezondheidsrisico's van roken is verbeterd tussen 2008 en 2014, laten de ITC-gegevens zien dat in Nederland minder rokers zich bewust zijn van alle gezondheidsrisico's van tabaksconsumptie in vergelijking met rokers in andere landen. Nederlandse rokers behoorden tot de rokers die het minst vaak wisten of geloofden dat hartaandoeningen, beroertes en longkanker kunnen worden veroorzaakt door roken en dat hartaandoeningen bij niet-rokers kunnen worden veroorzaakt door meeroken. Nederland heeft in vergelijking met 15 andere ITC-landen ook het laagste percentage rokers dat aangeeft (zeer) vaak na te denken over de schade die zij door te roken toebrengen aan zichzelf (18% in 2014) en aan anderen (8% in 2014).

Aanbeveling

7. De Nederlandse overheid wordt aangespoord om te zorgen voor goed gefinancierde en langlopende educatieve mediacampagnes om het bewustzijn over de schadelijkheid van (mee)roken onder de bevolking te vergroten, om stoppen met roken aan te moedigen en om roken te denormaliseren.

Tabaksreclame, -promotie en -sponsoring

Verboden op tabaksreclame, -promotie en -sponsoring zijn zeer effectief in het terugdringen van tabaksconsumptie en van het beginnen met roken, maar alleen wanneer deze verboden alomvattend zijn. Hoewel in Nederland een verbod geldt op verschillende vormen van directe en indirecte tabaksreclame, -promotie en -sponsoring, gaat de wetgeving niet ver genoeg. In 2014 gaf bijna de helft van de Nederlandse rokers aan in de afgelopen zes maanden dingen te hebben opgemerkt die het roken stimuleren, waarbij 12% deze dingen (zeer) vaak opmerkte. Hoewel dit percentage is gedaald tussen 2008 en 2014, is het nog steeds hoog in vergelijking met veel andere ITC-landen. Maatregelen zoals een verbod op de verkoop via tabaksautomaten, een verbod op de uitstalling van tabaksproducten op verkooppunten en een beperking van het aantal verkooppunten, zijn in Nederland nog niet ingevoerd, waardoor de tabaksindustrie nog steeds verschillende kanalen tot haar beschikking heeft om haar producten te promoten.

Internationaal neemt de steun toe voor het realiseren van een uitstillingsverbod op verkooppunten (IJsland, Thailand, Noorwegen, Australië, Canada en het Verenigd Koninkrijk zijn voorbeelden van landen die een dergelijk verbod hebben ingevoerd) en er bestaat vrij veel draagvlak onder Nederlandse rokers voor verdergaande beperkingen van tabaksreclame, -promotie en -sponsoring in de verkoopomgeving. In 2014, gaf meer dan de helft van de rokers aan voorstander te zijn van een algeheel verbod op tabaksreclame in winkels en 40% van een compleet uitstillingsverbod in winkels. Ervaringen in andere ITC-landen laten zien dat een uitstillingsverbod op verkooppunten zowel de blootstelling aan tabaksmarketing als de impulsaankopen van tabaksproducten vermindert.

Aanbeveling

8. Dicht de gaten in het huidige reclame-, promotie- en sponsoringsverbod voor tabaksproducten door een verbod op de verkoop via tabaksautomaten, een verbod op tabaksreclame en de uitstalling van tabaksproducten op alle verkooppunten, en door een algemene vermindering van het aantal tabaksverkooppunten.

Stoppen met roken

De resultaten van het ITC-onderzoek wijzen op de noodzaak van grotere inspanningen om rokers te motiveren en te helpen bij het stoppen met roken door goed gefinancierde mediacampagnes; grote, grafische gezondheidswaarschuwingen en een betere koppeling met stoppen-met-roken ondersteuning. In 2014, gaf ongeveer een kwart van de Nederlandse rokers aan te willen stoppen met roken in de komende zes maanden. De eenjarige vergoeding van stoppen-met-rokenprogramma's in 2011, in combinatie met de twee maanden lopende massamediale invoeringscampagne, had een effect op aan stoppen gerelateerde intenties en gedrag van Nederlandse rokers. Na de oorspronkelijke invoering van het programma, dat werd stopgezet in 2012 en heringevoerd in 2013, nam het percentage rokers dat een stoppoging had gedaan in het afgelopen jaar bijvoorbeeld toe van 24% in 2010 tot 30% in 2012. Gegevens van de meest recente metingen suggereren dat de herinvoering van het programma in 2013, die niet gepaard ging met een mediacampagne over stoppen met roken, een minder sterk effect heeft gehad.

Het is aangetoond dat het ontvangen van stopadvies van artsen of andere medewerkers in de zorg bijdraagt aan hogere stopcijfers. Gedurende de zesjarige onderzoeksperiode gaf echter minder dan één op de vijf Nederlandse rokers aan advies te hebben ontvangen van een arts of andere gezondheidsspecialist over manieren om te stoppen met roken. Dit wijst op de noodzaak van grotere inspanningen om medewerkers in de zorg te betrekken bij het verstrekken van stopadviezen en ze te verbinden met andere stoppen-met-rokendiensten. Ook het percentage rokers dat aangaf gebruik te hebben gemaakt van dergelijke stoppen-met-rokendiensten, zoals een stoplijn, is consequent erg laag geweest.

Aanbevelingen

9. De herinvoering van de vergoeding van stoppen-met-rokenprogramma's sinds 2013 is een positieve stap vooruit om het stoppercentage in Nederland te verhogen. Voor een hogere effectiviteit, zou de vergoeding gepaard moeten gaan met voorlichtingsinspanningen zoals massamediale campagnes, om het bewustzijn van rokers over de vergoedingsmogelijkheid en de beschikbaarheid van de verschillende vormen van stopondersteuning te vergroten.
10. Er zou meer inspanning geleverd moeten worden om artsen en zorgverleners te betrekken en aan te moedigen om effectief-bewezen stoppen-met-rokenadvies te verstrekken aan patiënten. Dit zou een bijdrage kunnen leveren aan een verbeterde motivatie van rokers om te stoppen en aan een groter gebruik van stoppen-met-rokendiensten.

Het 'International Tobacco Control Policy Evaluation Project'

Het ITC Project

Evalueert het effect van tabaksontmoedigingsmaatregelen
uit het FCTC-verdrag in ...

Meer dan 20 landen • 50% van de wereldbevolking
60% van de wereldwijde rokers
70% van de wereldwijde gebruikers van tabaksproducten

Australië
Bangladesh
Bhutan
Brazilië
Canada
China
Frankrijk

Duitsland
India
Ierland
Kenia
Maleisië
Mauritius
Mexico
Nederland

Nieuw-Zeeland
Zuid-Korea
Thailand
Verenigd Koninkrijk
Uruguay
Verenigde Staten
Zambia

